

متن کامل فارسی درس خارج فقه بحث صلاة الجمعة استاد آیت الله محسن اراکی دامت

برکاته که در تاریخ ۳۰ مهرماه ۱۳۸۶ تدریس شده است

در زمان حضور امام بحث و خلافتی در بین فقهای ما نیست بلکه از ضروریات دین به شمار می آید بحثی که در وجوب صلاة الجمعة و کیفیت این وجوب در گرفته است مربوط به عصر غیبت است سه قول به فقهای ما نسبت داده شده است قول به وجوب تعیینی صلاة الجمعة در عصر غیبت در مقابلش قول به عدم مشروعیت صلاة الجمعة در زمان غیبت و قول سوم تخییر (شکی در وجوب نیست حتی در زمان حضورشان صلوات الله علیهم شیعیان نماز جمعه می خوانده اند در خانه ها گاهی می خوانده اند گاهی با اهل سنت اقامه می کرده اند بدلیل این که نمی توانسته اند معذور بوده اند گاهی اقامه جمعه برای آنها میسور نبوده است یعنی مساوی با قتل بوده است تقیه می کرده اند و به دلیل عدم قدرت نماز جمعه اقامه نمی کرده اند در اصل وجوب اش بحث نیست مگر کسی معذور باشد) مطالبی را مورد بحث قرار خواهیم داد مطلب اول اقوال فقها است در این زمینه ببینیم فقهای ما در رابطه با وجوب الصلاة الجمعة در عصر غیبت در مجموع چه نظری داشته اند؟ مرحوم آقای خوئی همانطوری که در روز گذشته متن کلام ایشان را بیان کردیم عبارت شان این است می فرماید بعد از این که قول به تخییر را به مشهور فقها نسبت می دهد چنین می فرماید بل الظاهر من کلماتهم عدم مشروعیة الجمعة فی عصر الغیبة بالشتراطهم فی مشروعیتها حضوره علیه السلام أو من نصبه لذلک مدّعینا علیه الآجماع کثیراً نمی دانم چرا در کتبی که تحقیق شده روی این نصبه هی تشدید گذاشته اند نصبه نصبه لازم نیست باب تفعیل باشد نصبه خوب نصب متعدی است احتیاج به باب تفعیل بردن ندارد حالا این هیچ چی إو من نصبه لذلک مدّعینا علیه الآجماع کثیراً این فرمایش آقای خوئی است که عدم مشروعیت جمعه را ایشان به ظاهر کلمات اصحاب منتسب می کنند مرحوم صاحب حدائق

بحث بسیار مفصلی را در همین پیرامون دارد و تلاش می کند از دوران فقهای متقدّمین ما اقوال آن ها را نقل کند و دنبال این هست که اثبات کند چنین چیزی نیست که اجماع بین فقهای ما در عدم مشروعیت جمعه باشد و مفصل در این باره بحث خوبی کرده شاید بهترین کسی که درباره صلاة الجمعة از فقهای متقدم ما ، متقدّم به معنای متقدّم از متأخرین بحث کرده اند مرحوم صاحب حدائق باشد و همانطوری که دیروز هم اشاره کردیم اقوال عدّه ی زیادی از فقها را در این زمینه جمع کرده است ما طبق استقصایی که خودمان کردیم به این نتیجه رسیدیم که اقوال فقها را می توان در چند طائفه دسته بندی کرد طائفه اولی قول به وجوب صلاة جمعه است در عصر غیبت به وجوب تعیینی کوجبها در عصر حضور این قول اول هست از ثنایای فرمایش صاحب حدائق استفاده می شود که گویا ایشان می خواهد شهرت به این فتوا را به متقدّمین نسبت بدهد و بعید نیست این حرف یعنی بعید نیست ما ادّعا کنیم که مشهور بین متقدّمین از فقهای ما وجوب تعیینی صلاة جمعه است در عصر غیبت کماهو در عصر ظهور شاهد بر این عرض که بعید نیست ادّعای شهرت به شود در نزد فقهای متقدّم ما فرمایشاتی است که در ذیل از فقهای متقدّم نقل می کنیم :

یک : مرحوم شیخ صدوق در هدایة چنین می فرماید : فرض الله عزّوجل من الجمعة إلى الجمعة خمساً و ثلاثین صلاة فیها صلاة واحدة فرضه الله عزّوجل فی جماعة و هی الجمعة إلى أن قال فإذا اجتمع يوم الجمعة سبعة و لم يخافوا عمّهم بعضهم و خطبهم از این عبارت وجوب تعیینی صلاة الجمعة فهمیده می شود که می فرماید فرض الله عزّوجل ... این متن روایت هم هست که مرحوم صدوق در کتاب آورده : فرض الله عزّوجل من الجمعة إلى الجمعة خمساً و ثلاثین صلاة هفت روز هر روزی پنج نماز فیها صلاة واحدة فرض الله عزّوجل فی جماعة و هی الجمعة بعد می فرماید فإذا اجتمع يوم الجمعة سبعة و لم يخافوا عمّهم بعضهم خیلی روشن است بل که صریح در عدم اشتراط وجوب تعیینی صلاة الجمعة است به حضور امام یا من نصبه الآمام لذلک این فرمایش مرحوم صدوق رضوان الله تعالی علیه آدرس را

عرض کنم کتاب الهدایة صفحه ۱۴۵ چاپ مؤسسه الهادی در قم عبارت شیخ مفید رضوان الله تعالی علیه هم همین مطلب را می‌رساند صریح در عدم شرطیت حضور امام یا من نصبه الآمام للجمعة است در وجوب تعیینی صلاة جمعه در کتاب مقنعه می‌فرماید: و إذا حضر الآمام وجبة الجمعة على سائر المكلفين إلّا من عذر الله تعالى منهم ثم قال و الشرائط التي تجب في من يجب معه الاجتماع إن يكون حرّاً بالغاً طاهراً في ولادته مجتنباً من الامراض الجذام أو البرص سويّاً في خلقه مسلماً مؤمناً للحقّ بعصره في ديانته مصلّياً للفرض في ساعته فإذا كان كذلك واجتمع معه اربعة نفر وجب الاجتماع كتاب مقنعه صفحه ۱۶۴ تحقیق جامعه مدرسین عبارت شیخ مفید صریح در عدم اشتراط وجوب تعیینی است به حضور امام می‌فرماید اگر چهار نفر با یک امامی که این شرائط را داشته باشد مسلمان باشد و سائر شرائطی که بیان کرده این‌ها را دارا باشد يجب معه الاجتماع و می‌گوید إذا حضر الآمام، اگر یک همچنین امامی پیدا شد اگر کسی پیدا شد که جامع شرائط امامت باشد به این معانی چهار نفر هم کنارش بودند این‌ها باید نماز جمعه را اقامه کنند و يجب عليهم ذالك ظهور در وجوب تعیینی صلاة جمعه دارد و شرطیت امام یا نائب امام یا من نصبه الآمام هم نیامده در فرمایش مرحوم مفید رضوان الله تعالی علیه مرحوم صاحب حدایق در ذیل کلام مفید این عبارت را دارد می‌فرماید و ظاهر الشیخ فی التهذیب موافقته فی ذالک حیث أنّه بعد نقل هذا الکلام استدللّ له بجملة من ایخبار ای‌تیه إن شاء الله تعالی الدّالة على ما نقله عنه و لم يتعرض لتأويلها و للجواب عنها كما هو دعوه فیما يخالف اختیاره مرحوم صاحب حدایق می‌فرماید که چون می‌دانید تهذیب شیخ شرح مقنعه مفیده عبارات مقنعه را ایشان نقل می‌کند یا تأییدی کند یا ردّی کند و روایات مربوط به مدّعی مفید را بیان می‌کند می‌فرماید مرحوم شیخ طوسی این عبارت را از مفید نقل کرده بعد به دنبال این عبارتی که بیان کردیم روایات مؤیده ی این مطلب و این فتوا را ذکر می‌کند بدون این که حاشیه ی بزند ردّ کند که ظهور در قبول دارد چون در مواردی که او

با شیخ مفید در رأی موافق نیست هرچا موافق نبوده ردّ کرده نقد کرده حرف زده این جا نه تنها نقدنکرده که فرمایش شیخ مفید را با ذکر روایات بسیاری تأیید هم کرده خوب این نشان دهنده موافقت شیخ طوسی است با مرحوم مفید در این رأی و این استظهار صاحب حدایق استظهار به جایی است معلوم می شود که این عبارات شیخ طوسی در تهذیب حاکمی از موافقت شیخ طوسی است با فرمایش مرحوم مفید رضوان الله علیهما دیگر از بزرگانی که باز به همین نظر قائل شده اند مرحوم ابوالصلاح حلبی در کافی بود مرحوم ابوالصلاح حلبی در کتاب الکافی عبارتی دارد که باز صراحت دارد در پذیرش همین نظر عبارت مرحوم ابوالصلاح حلبی چنین است در کتاب الکافی می فرماید لا تنعقد الجمعة إلّا بالآمام المله أو منصوب من قبله أو بمن یتکامل له صفات الآمام الجماعة عند تعذر ایمرین بعد می فرماید فإذا تکاملة هذه الشروط إنعقدة جمعة و انتقل فرض الظهر من أربع الركعات إلى رکعتین بعد الخطبة عبارت صریح در عدم شرطیت حضور امام یا من نصبه لذلک است چون عطف کرد « أو بمن یتکامل معه صفاة الآمام الجماعة همین که کسی یافت شود که صفات امام جماعة را دارد برای إقامة جمعه کافی است و يجب آن وقت إقامة جمعه به وجوب تعیینی این هم فرمایش مرحوم ابوالصلاح حلبی است که از معاصرین شیخ طوسی بوده این ها از متقدمین هستند کتاب ینابیع الفقهیه جلد سوم صفحه ۲۷۹ که مربوط به کتاب الکافی مرحوم ابوالصلاح حلبی است عبارت مرحوم قاضی ابن البرّاج که ایشان هم از متقدمین و از معاصرین شیخ طوسی است این ها همه از معاصرین شیخ طوسی هستند مرحوم قاضی ابن برّاج هم همین مطلب را دارد و تصریح می کند به عدم شرطیت حضور امام یا من نصبه الآمام لذلک عبارت قاضی ابن برّاج این است می فرماید واعلم أنّ فرض الجمعة لا یصحّ کوئه فريضةً إلّا بشروط متى اجتمعت صحّ کونه فريضة جمعة و وجبت لذلک ومتى لم تجتمع لم تصح بعد شروع می کند به بیان این شرائط تا آنجا که می فرماید و يحضر الآمام العادل أو من نصبه أو من جرى مجراه و يجتمع من الناس سبعة نفر احدهم إمام تا آخر

عبارت همان گونه که ملاحظه می کنید افزون بر امام و من نصبه آن من جری مجراه را دارد که با «أو» عطف کرده است که هر کسی جاری مجرای امام و من نصبه باشد هم می تواند اقامه جمعه کند که این اشاره ای به فقیهان عادل عصر غیبت است چون جاری مجراه یعنی فقیه عادل مقصود از جاری مجراه من نصبه فقهای عادل است چون در عبارت سایر فقها هم این مطلب آمده است که فقیهان عادل می توانند اقامه کنند جمعه را این هم از فرمایش مرحوم ابن برّاج طرابلسی؟ در کتاب المهدّب شان جلد سوم الینابیع الفقیه صفحه ۴۲۵) کتاب المهدّب تنها هم چاپ شده است اگر می خواهید به خود المهدّب رجوع کنید چاپ جامعه مدرسین جلد اول صفحه ۱۰۰) تا می رسیم به عصر شهید این جا در پرانتز عرض می کنم که آغاز مطلب از سید مرتضی شروع شده که سید مرتضی شرطیت امام أو من نصبه لذلک را بیان می کند این عبارت بعد در عبارات شیخ طوسی هم می آید بعد به تدریج در فقهای متأخر از شیخ این عبارت گسترش پیدا می کند و فقهای حله که فقهای حله خودشان مدرسه ای هستند واقعاً مکتبی هستند عمده این شرط در نزد فقها حله گسترش پیدا کرده است علّامه با اینکه علّامه از ابرز فقهای حله شمرده می شود از عباراتش اشتراط فهمیده نمی شود بل که از عبارات مرحوم علّامه در بعضی از کتب اش توقّف استفاده می شود و در بعضی از موارد تخیر بل که می توان گفت که تخیر از شیخ طوسی شروع شده یعنی از زمان شیخ طوسی بحث تخیر مطرح شده علّامه بحث تخیر را قوی تر مطرح کرده است و به تدریج بحث تخیر در بین فقها گسترش یافته که حالا إن شاء الله تفصیل اش را فردا بیان خواهیم کرد و صلّ الله علی محمد و آل محمد

تمام حقوق محفوظ است، نقل تمام یا بخشی از مطالب حتماً با ذکر نام منبع، ممنوع و محدود است

<http://zokr.com>